SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:625

av Ingemar Kihlström (KD)

Kontanter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa kontanternas ställning som betalningsmedel i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka lagstiftningen så att tillgången till grundläggande kontanttjänster säkerställs i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en lagstadgad rätt att använda kontanter för grundläggande samhällsviktiga varor och tjänster samt inom offentlig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka kontanternas roll i Sveriges civila beredskap och vid höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att personer som saknar tillgång till digitala betaltjänster inte utestängs från grundläggande samhällsservice, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur enskildas möjligheter att förfoga över sina egna medel kan tryggas genom tillgång till kontanter och alternativa betalningslösningar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Kontanter har under lång tid varit en självklar del av det svenska betalningssystemet. De ger människor möjlighet att betala för varor och tjänster utan att vara beroende av digital teknik, kommersiella betaltjänster eller fungerande elektronisk infrastruktur. Kontanter fyller därför en viktig funktion för den enskildes frihet, ekonomiska självbestämmande och möjlighet att delta i samhällslivet.

Sverige har under lång tid utvecklats mot ett alltmer digitaliserat betalningssystem. Betalningar sker i växande utsträckning med betalkort, mobiltelefoner och olika digitala tjänster. Samtidigt har antalet bankkontor minskat och många banker har begränsat eller helt upphört med sin kontanthantering. Även tillgången till uttagsautomater och andra kontanttjänster har påverkats.

Denna utveckling innebär att möjligheten att använda kontanter i praktiken blir alltmer begränsad. När infrastrukturen för kontanter försvagas riskerar ett lagligt och för många människor nödvändigt betalningsmedel att bli svårtillgängligt.

Digitaliseringen har medfört många fördelar, men den får inte ske på ett sådant sätt att människor förlorar möjligheten att genomföra grundläggande betalningar. Det måste finnas utrymme för både digitala betalningslösningar och kontanter i ett samhälle som värnar tillgänglighet, valfrihet och trygghet.

Ett samhälle där nästan alla betalningar förutsätter digitala verktyg riskerar att utestänga människor som av olika skäl inte kan eller vill använda sådana tjänster.

Det gäller bland annat äldre personer som har svårt att hantera ny teknik, personer med funktionsnedsättning, människor med begränsade ekonomiska resurser och personer som saknar bankkonto, smartphone eller annan nödvändig utrustning.

Även personer som av andra skäl inte kan använda digitala betaltjänster riskerar att hamna utanför. När möjligheten att betala kontant försvinner kan det bli svårare att handla mat, betala för resor och ta del av grundläggande samhällsservice.

Tillgången till fungerande betalningsmedel är en förutsättning för att kunna delta i samhället på lika villkor. Det är därför viktigt att lagstiftningen motverkar att människor utestängs från vardagliga samhällsfunktioner till följd av att de saknar tillgång till digital teknik.

Kontanter bör betraktas som en viktig del av ett inkluderande betalningssystem. Digitala lösningar ska vara ett komplement som förenklar människors vardag, inte ett krav som begränsar deras möjligheter.

Kontanter möjliggör betalningar utan att varje transaktion behöver registreras i ett digitalt system. Det ger den enskilde en viss grad av ekonomisk integritet och minskar beroendet av kommersiella aktörer som tillhandahåller kort- och betaltjänster.

För personer som lever under hot, har skyddade personuppgifter eller omfattas av andra skyddsåtgärder kan digitala betalningsspår innebära särskilda integritetsrisker. Kontanter kan i sådana situationer utgöra ett viktigt alternativ, även om de inte ensamma löser alla säkerhetsproblem.

Frågan handlar också om den enskildes möjlighet att själv bestämma hur de egna ekonomiska tillgångarna ska användas. När betalningar i praktiken förutsätter tillgång till bankernas och kortföretagens tjänster blir individen mer beroende av deras tekniska system, villkor och beslut.

Det bör därför finnas reella möjligheter att använda kontanter för att betala för grundläggande varor och tjänster. Ingen ska i onödan tvingas att använda en viss teknisk lösning för att kunna delta i samhällets ekonomiska liv.

Ett betalningssystem som i hög grad bygger på digital infrastruktur är sårbart för tekniska störningar, elavbrott, cyberangrepp och andra samhällskriser. Vid allvarliga störningar kan kortbetalningar, mobilbetalningar och uttag från uttagsautomater påverkas.

Vid höjd beredskap eller krig kan tillgången till fungerande betalningsmedel vara avgörande för att människor ska kunna köpa mat, läkemedel, drivmedel och andra nödvändiga varor.

Kontanter kan i vissa situationer fungera som ett alternativ när digitala betalningssystem inte är tillgängliga. Detta förutsätter dock att kontanter faktiskt finns tillgängliga och att handeln och andra samhällsviktiga verksamheter har praktiska möjligheter att hantera dem.

Det räcker därför inte att sedlar och mynt formellt är giltiga betalningsmedel. Det måste också finnas en fungerande infrastruktur för distribution, uttag, växling och hantering av kontanter.

Staten behöver säkerställa att betalningssystemet har tillräcklig motståndskraft för att fungera även vid allvarliga störningar. Kontanter bör vara en integrerad del av denna beredskap och inte behandlas som en tjänst som kan avvecklas enbart av kommersiella lönsamhetsskäl.

Riksbanken har ett övergripande ansvar för att främja ett säkert och effektivt betalningssystem och för att kontanter ska finnas tillgängliga. Samtidigt är den praktiska kontantinfrastrukturen i stor utsträckning beroende av banker och andra kommersiella aktörer.

Bankernas beslut om kontanthantering påverkas av kostnader, affärsmodeller och efterfrågan. Det är förståeligt att företag behöver ta hänsyn till ekonomiska förutsättningar, men samhällets behov av fungerande betalningsmedel kan inte enbart överlåtas till kommersiella bedömningar.

Om ansvaret för kontanttjänster inte åtföljs av tydliga och uppföljningsbara skyldigheter riskerar tillgången till kontanter att fortsätta försämras, särskilt i områden där det kommersiella underlaget är svagt.

Det behövs därför en översyn av regelverket för att säkerställa att skyldigheterna kring kontanttjänster är tydliga, effektiva och möjliga att följa upp. Det bör övervägas vilka krav som ska ställas på banker och andra relevanta aktörer när det gäller geografisk tillgänglighet, kapacitet och kontinuitet i kontanthanteringen.

Det bör även utredas hur tillgången till kontanter kan säkerställas i glesbygd och i områden där kommersiella aktörer inte anser att kontanthantering är tillräckligt lönsam. Staten bör vid behov kunna säkerställa att grundläggande kontanttjänster finns tillgängliga även där marknaden inte erbjuder tillräckliga lösningar.

Även offentliga verksamheter har i ökad utsträckning gått över till digitala betalningslösningar. Det kan innebära praktiska och ekonomiska fördelar, men riskerar samtidigt att skapa hinder för personer som saknar tillgång till digitala betaltjänster.

Offentliga verksamheter har ett särskilt ansvar för att medborgare ska kunna ta del av grundläggande service. Det bör därför utredas hur möjligheten att betala kontant kan säkerställas inom offentlig verksamhet och i samband med samhällsviktiga tjänster.

En sådan ordning behöver utformas med hänsyn till säkerhet, arbetsmiljö, kostnader och verksamheternas praktiska förutsättningar. Samtidigt måste utgångspunkten vara att människor inte ska förlora tillgången till grundläggande samhällsservice enbart därför att de inte kan använda digitala betalningslösningar.

Det bör även prövas vilka krav som är rimliga att ställa på privata verksamheter som tillhandahåller särskilt viktiga varor och tjänster, exempelvis livsmedel och läkemedel.

Ett modernt betalningssystem bör erbjuda flera fungerande betalningsalternativ. Digitala betalningar kommer även fortsättningsvis att vara viktiga, men de bör inte utvecklas på bekostnad av ett betalningsmedel som kan bidra till inkludering, integritet och beredskap.

Målet bör vara att kontanter ska kunna användas i praktiken, inte bara finnas kvar som en teoretisk möjlighet. Det kräver tillgängliga uttags- och insättningstjänster, fungerande distribution av sedlar och mynt samt rimliga möjligheter att betala kontant där grundläggande varor och tjänster tillhandahålls.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag som stärker kontanternas ställning och säkerställer att hela befolkningen har tillgång till fungerande betalningsmedel, både under normala förhållanden och vid samhällsstörningar.

Kontanter är inte enbart en fråga om betalningsteknik. De handlar också om människors frihet, självständighet, integritet och möjlighet att delta i samhället. Ett robust och inkluderande Sverige behöver ett betalningssystem där kontanterna även i framtiden har en tryggad och praktiskt användbar plats.

Ingemar Kihlström (KD)